

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ  
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

**Відділ навчання іноземних мов**

**КОНЦЕПЦІЯ  
НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ  
ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ**

**ДЛЯ УЧНІВ 10–11 КЛАСІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ**

**Київ  
2015**

*Рекомендовано до друку вченою радою  
Інституту педагогіки НАПН України  
(протокол №4 від 02.03.2015 р.)*

*Схвалено для використання в навчально-виховному  
процесі загальноосвітніх навчальних закладів  
(протокол комісії з іноземних мов Науково-методичної ради  
з питань освіти МОН України №1 від 11.03.2015 р.)*

**Експерт:**

**О.Я. Коваленко**, головний спеціаліст департаменту загальної середньої

та

дошкільної освіти МОН України

**Рецензенти:**

**Л.М. Калініна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України;

**Н. В. Теличко**, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов Мукачівського державного університету;

**Н. В. Федірко**, директор Іванківського районного ліцею Київської області.

Концепція навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів 10–11 класів профільної школи / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 48 с.

Концепція розкриває основні науково-теоретичні засади конструювання змісту навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої (профільної) школи, зокрема принципи та особливості добору навчального матеріалу та засоби його організації. У ній описується зміст і структура навчальних посібників «Культура і мистецтво Великої Британії», «Англійська мова для ділового спілкування», «Завітайте до України», «Країнознавство: Іспанія і Латинська Америка», «Німецькомовні країни», «Моя Франція» і характеризуються основні технології оволодіння ними.

Концепцію адресовано вчителям іноземних мов, методистам, авторам навчальної літератури, студентам мовних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів.

## ЗМІСТ

	стр.
<b>ВСТУП</b>	4
<b>1. СУТНІСТЬ, МЕТА І ЗАВДАННЯ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ</b>	6
<b>2. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНСТРУЮВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ</b>	8
2.1. <i>Лінгводидактичні підходи до побудови змісту навчальних посібників</i>	8
2.2. <i>Основні принципи конструювання змісту навчальних посібників</i>	10
2.3. <i>Основні вимоги до структурних компонентів навчальних посібників</i>	11
2.4. <i>Особливості добору текстів для читання та організація роботи з ними</i>	14
<b>3. ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОВОЛОДІННЯ ЗМІСТОМ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ</b>	17
3.1. <i>Компетентнісний підхід до навчання іноземних мов у змісті навчальних посібників</i>	17
3.2. <i>Комунікативно-діяльнісна технологія оволодіння змістом елективних курсів</i>	19
3.3. <i>Культурологічне спрямування навчально-пізнавальної діяльності у змісті навчальних посібників</i>	20
3.4. <i>Використання інтерактивних технологій у змісті навчальних посібників</i>	21
<b>4. ЗМІСТ І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ</b>	25
4.1. <i>Культура і мистецтво Великої Британії – Culture and Art of Great Britain (англійська мова)</i>	25
4.2. <i>Англійська мова для ділового спілкування – English for Business Communication (англійська мова)</i>	28
4.3. <i>Завітайте до України – Welcome to Ukraine (англійська мова)</i>	29
4.4. <i>Країнознавство: Іспанія і Латинська Америка – Bienvenidos a España y América Latina (іспанська мова)</i>	31
4.5. <i>Німецькомовні країни – Deutschsprachige Länder (німецька мова)</i>	33
4.6. <i>Моя Франція – Ma France (французька мова)</i>	35
<b>5. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ</b>	38

## ВСТУП

1. Концепція навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов (далі – Концепція) є методологічним документом, який визначає науково-теоретичні засади, організаційно-педагогічні умови та механізми створення відповідних навчальних посібників для учнів 10–11-х класів профільної школи.

Профільне навчання – один з інструментів підвищення якості освіти, створення варіативного освітнього середовища, задоволення актуальних і перспективних потреб особистості, суспільства і держави. Розвиток системи профільного навчання в Україні обумовлений реалізацією особистісно орієнтованої парадигми освіти, яка вважає головною цінністю особистість та її розвиток.

У зв'язку з інтеграцією України до єдиного європейського освітнього простору посилюється процес модернізації вітчизняної шкільної освіти в цілому та іншомовної зокрема. У силу своїх соціальних, пізнавальних і розвивальних функцій іноземна мова займає особливе місце в системі сучасної освіти як засіб спілкування, пізнання оточуючого світу та розширення його кордонів. Вивчення іноземної мови є ефективним засобом соціалізації, самовираження, інтелектуального, емоційного і морального розвитку особистості.

Випускник школи повинен володіти знаннями з іноземної мови, що складають цілісну картину світу, а також необхідними навичками й уміннями здійснювати різні види іншомовної діяльності. Він має бути готовим до міжособистісної та міжкультурної співпраці як у межах своєї країни, так і на міжнародному рівні.

Іноземна мова є важливим засобом для оволодіння іншими предметними галузями у сфері гуманітарних, природничих та інших наук. У зв'язку з цим вона слугує підґрунтям для загальної середньої і подальшої професійної освіти, набуваючи метапредметного характеру. А відтак змінюються цілі, завдання і зміст її навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ).

Навчання іноземної мови у старшій профільній школі не розглядається як автономний процес, а враховує іншомовний комунікативний досвід, набутий учнями на попередніх ступенях освіти. Він удосконалюється відповідно до рівня, визначеного навчальною програмою для 10–11-х класів, і відрізняється від змісту базового курсу іноземної мови мовними, мовленнєвими та інформаційними особливостями профільного навчання. Згідно з такою диференціацією виникає потреба в забезпеченні старшокласників, які обрали іноземну мову для поглибленого оволодіння окремими аспектами своєї майбутньої професії, відповідними навчальними засобами, в яких використовуються дидактично, психологічно та методично доцільно дібрані методи, форми і види навчання, що узгоджуються як із сучасними підходами до навчання іншомовного спілкування (компетентнісним, комунікативно-ді-

яльнісним, особистісно орієнтованим, культурологічним), так і з профілізацією його змісту залежно від обраного профілю навчання. Такими засобами можуть бути навчальні посібники елективних курсів з іноземних мов, які створюються згідно з науково-теоретичними засадами цієї Концепції.

## **2. Соціально-педагогічні засади створення Концепції**

Концепція базується на таких законодавчих і нормативних документах:

- Закон України «Про освіту».
- Закон України «Про загальну середню освіту».
- Концепція загальної середньої освіти.
- Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти.
- Концепція профільного навчання у старшій школі.
- Концепція змісту навчання іноземної мови у старшій школі.
- Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.
- Програма елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів.

## **1. СУТНІСТЬ, МЕТА І ЗАВДАННЯ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ**

**1.1.** У змісті Концепції використано таку **термінологію**:

*Профільне навчання іноземної мови* – цілеспрямована підготовка старшокласників до подальшої навчальної і/або професійної діяльності, пов'язаної з використанням іноземної мови як об'єкта майбутньої спеціальності або як засобу професійної комунікації.

*Мета профільного навчання іноземної мови* полягає у формуванні в учнів комунікативної компетентності – умінь і навичок здійснювати спілкування в усній і письмовій формах у межах сфер і тематики, визначених навчальною програмою для кожного профілю, дотримуючись традицій і норм, прийнятих у країні, мова якої вивчається.

*Елективні курси (курси за вибором) з іноземних мов* – це обов'язкові навчальні курси, що є засобами забезпечення варіативного компонента змісту навчання, розширюють і поглиблюють його додатковою профільно зорієнтованою інформацією, обираються самими учнями відповідно до їхніх інтересів, уподобань і потреб, реалізуються за рахунок шкільного компонента навчального плану.

*Навчальний посібник елективного курсу з іноземної мови* – книга, яка розширює й поглиблює межі підручника з іноземної мови для ЗНЗ, містить новітню додаткову і довідкову інформацію з певного напрямку (профілю).

### **1.2. Сутність елективних курсів з іноземних мов**

Елективний курс (курс за вибором) як відносно новий елемент навчального плану доповнює зміст профілю підготовки випускників школи, сприяє індивідуалізації процесу навчання, дозволяючи кожному старшокласнику отримати спеціалізацію в тій чи іншій галузі знань відповідно до його індивідуальних освітніх інтересів, потреб і нахилів.

Елективні курси багато в чому компенсують досить обмежені можливості базового курсу іноземної мови в задоволенні різноманітних освітніх потреб старшокласників. Елективні курси забезпечують підвищений рівень вивчення одного або (частіше) кількох предметів і забезпечують міжпредметні зв'язки, надаючи можливість вивчати суміжні навчальні дисципліни залежно від професійних бажань конкретних учнів. Їх адресна спрямованість сприятиме подальшому навчанню випускників школи у вищих навчальних закладах, а пізніше й успішному просуванню на ринку праці.

Термін «елективний курс» («курс за вибором») з'явився у вітчизняній педагогічній і методичній літературі порівняно недавно, лише наприкінці ХХ століття, але він вже активно використовується.

Під *елективними курсами з іноземної мови* як елементом системи шкільної іншомовної освіти розуміють курси за вибором, які відповідають профілю навчання і побудовані на основі зв'язків, що встановлюються

між предметом «іноземна мова» та іншими навчальними дисциплінами. Ці курси організуються відповідно до індивідуальних освітніх інтересів і потреб старшокласників з метою підвищення їхньої підготовки до майбутньої міжнародної співпраці в галузі професійної комунікації, поглиблення обраної ними спеціалізації та розвитку їхнього прагнення до самореалізації й творчого самовираження.

Елективні курси з іноземних мов розглядають лише як «надбудову» базового курсу з предмета. У процесі створення таких курсів або враховуються міжпредметні зв'язки, або робиться спроба поглибити іншомовні знання учнів, пов'язані з обраною професійною спеціалізацією. Концепція пропонує об'єднати ці два підходи і розглядати елективні курси як форму міжпредметної інтеграції та професійної спеціалізації.

Елективні курси з іноземних мов покликані адресно впливати на здібності кожного старшокласника, розвиваючи й удосконалюючи ті компоненти комунікативної та майбутньої професійної компетентності, яких конкретний учень потребує найбільше. Новизна елективних курсів з іноземних мов полягає в тому, що вони мають бути побудовані, насамперед, з урахуванням тих цілей, які переслідують самі старшокласники, а не тих, що ставить учитель перед ними. Таке цілепокладання передбачає обов'язкове врахування потреб випускників школи і створення умов для їхнього успішного саморозвитку в галузі майбутньої іншомовної професійної комунікації.

**Мета елективних курсів з іноземних мов** у старшій школі полягає в розширенні іншомовного комунікативного досвіду учнів шляхом ознайомлення з новими галузями науки в межах обраного профілю відповідно до їхніх комунікативних намірів щодо вибору майбутньої навчальної/професійної діяльності, пов'язаної зі знанням іноземної мови.

**Основними завданнями** елективних курсів з іноземних мов є:

1) розширення змісту базового курсу іноземної мови, що передбачає подальший розвиток іншомовної комунікативної компетентності з урахуванням рівня, досягнутого у процесі навчання іноземної мови як загальноосвітнього предмета;

2) поглиблення і модифікація змісту профільного курсу іноземної мови з метою його засвоєння на рівні, необхідному для задоволення різноманітних пізнавальних інтересів старшокласників;

3) сприяння особистісному та професійному самовизначенню старшокласників;

4) забезпечення прогресивного розвитку індивідуальної освітньої траєкторії старшокласника та посилення мотивації вивчення іноземної мови на обраному профілі.

## 2. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНСТРУЮВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ

Основними засобами оволодіння змістом елективних курсів є навчальні посібники. Їх ефективність, зокрема здатність сприяти виконанню вимог навчальних програм, розвитку пізнавальних інтересів і комунікативних потреб старшокласників, різнобічно залежить від дидактичних і методичних підходів, визначених для побудови їх змісту і структури. Вони мають бути спроможними успішно виконувати цілі, визначені навчальною програмою.

### 2.1. Лінгводидактичні підходи до побудови змісту навчальних посібників

Методологічним підґрунтям для створення концепції змісту навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів 10–11-х класів ЗНЗ слугують компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно орієнтований і культурологічний підходи, які мають забезпечити поглиблене і професійно зорієнтоване оволодіння старшокласниками предметом, створити умови для врахування їхніх індивідуальних особливостей, інтересів, мотивів, здібностей, намірів для формування чіткого орієнтування на певний вид майбутньої професійної діяльності, пов'язаної зі знанням іноземної мови.

Навчальні посібники як основні засоби забезпечення школярів змістом обраних ними елективних курсів повинні різнобічно узгоджуватися з їхніми іншомовними комунікативними намірами та враховувати навчальний досвід, набутий у процесі вивчення іноземної мови як загальноосвітнього предмета в початковій та основній школі. А це означає, що зміст елективних курсів, презентований у відповідних навчальних посібниках, за інформаційним, мовним, мовленнєвим і соціокультурним наповненням не розглядається автономним компонентом всієї шкільної іншомовної освіти, а ґрунтується на досвіді учнів, набутому ними під час вивчення шкільного курсу «іноземна мова» як базового чи поглибленого предмета, враховує їхні комунікативні потреби та інтереси майбутньої життєдіяльності. Номенклатура елективних курсів визначається навчальним закладом у межах варіативного компонента змісту освіти, зважаючи на інтереси та потреби школярів, кадровий потенціал навчального закладу, засоби навчання тощо.

Побудова змісту навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов має ґрунтуватися на певних **закономірностях**, які враховуються в галузі створення навчальної літератури, а саме:

– мета навчання іншомовного спілкування в межах елективних курсів зумовлює зміст відповідних навчальних посібників і є компонентом загальної мети навчання іноземної мови в ЗНЗ;

– успішна реалізація мети й ефективне використання змісту навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов залежать від доцільно дібраного і методично раціонально організованого в них навчального мате-



ріалу: мовного, мовленнєвого та текстового, вправ і завдань, позатекстових матеріалів;

- вікові психологічні особливості старшокласників, їхні інтереси, комунікативні потреби та навчальний досвід є психолого-дидактичним підґрунтям для визначення видів і форм навчальної діяльності, що використовуються у змісті посібників;

- рівень умотивованості навчальних дій, що мають виконувати старшокласники, слугує передумовою для усвідомленого й успішного оволодіння змістом навчальних посібників;

- ефективність процесу навчання залежить від дидактичної та методичної доцільності запропонованих посібниками методів, способів і форм презентації та активізації навчального матеріалу, а також від методів і форм контролю рівня його засвоєння;

- зміст навчальних посібників надає учням можливість для демонстрації власних іншомовних здібностей у різних видах мовленнєвої діяльності, спостерігати динаміку їх розвитку й усвідомлювати результати своєї роботи, бачити тенденцію їх удосконалення та, за потреби, коригувати набутий досвід відповідно до власних комунікативних намірів;

- зміст навчальних посібників має бути гнучким, він не повинен регламентувати роботу вчителя, а, навпаки, давати йому змогу ефективно здійснювати педагогічне керівництво діяльністю учнів, деколи варіювати запропонованим змістом, що зумовлюється об'єктивними і суб'єктивними чинниками впливу на навчальний процес;

- одним із пріоритетних принципів сучасного розвитку шкільної іншомовної освіти є взаємопов'язане навчання школярів іншомовного спілкування і культури народу, мова якого вивчається, що має чітко відбиватись у змісті навчальних посібників елективних курсів;

- для забезпечення вірогідності змісту навчального матеріалу, передбаченого для набуття учнями іншомовного профільно-зорієнтованого комунікативного досвіду відповідно до вимог навчальної програми, його оптимальний добір і раціональна збалансованість у навчальних посібниках мають визначатися за результатами експериментальної перевірки в загальноосвітніх закладах різних регіонів України.

Зазначені закономірності можуть слугувати підґрунтям для визначення змісту структурних компонентів навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов. Основною структурною одиницею організації навчального матеріалу в змісті посібників визначено тематичні розділи (модулі), які відображають сутнісний зміст елективного курсу. Кожний розділ є автономним і завершеним за своїм змістом складником навчального посібника, що дає можливість учителю вибудовувати процес вивчення тем курсу в довільному порядку.

## 2.2. Основні принципи конструювання змісту навчальних посібників

Конструювання змісту навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов здійснюється на основі таких *принципів*:

1. *Компетентнісно- зорієнтованого* навчання іноземомовного спілкування, що забезпечує прагматичні комунікативні потреби школярів відповідно до змісту обраного елективного курсу, зокрема, усвідомлене набуття/ удосконалення досвіду аналізувати, систематизувати, порівнювати, робити висновки, висловлювати своє ставлення до об'єктів спілкування і давати їм оцінку, обґрунтовувати власну точку зору, усвідомлено оволодівати способами діяльності з метою застосування навчальних досягнень і набутого досвіду в реальних життєвих ситуаціях.

2. *Комунікативної спрямованості навчання*, що сприяє оволодінню таким рівнем іноземомовного спілкування в усній і письмовій формах у межах навчального середовища, який узгоджується з дескрипторами Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

3. *Ситуативності та тематичної організації навчального матеріалу*, що створює умови для адекватної реалізації ідеї комунікативності. Оволодіння іноземомовним досвідом відбувається в межах тем, визначених навчальною програмою елективних курсів, а основною формою організації спілкування вважаються творчі інтерактивні види діяльності: мовленнєва ситуація, рольова гра, проектна робота тощо, діалогові та колективні форми комунікації, тематично зорієнтовані на обраний профіль.

4. *Урахування досвіду, набутого учнями* у вивченні інших навчальних предметів, зокрема іноземної мови як загальноосвітнього предмета чи предмета для поглибленого вивчення, що дозволяє прогнозувати можливі труднощі в оволодінні змістом елективних курсів, і в такий спосіб раціоналізувати навчальний процес. У зв'язку з цим доцільно в навчальних посібниках презентувати спеціальні рубрики, які зорієнтують учнів на повторення й узагальнення раніше вивченого навчального матеріалу.

5. *Усвідомленого навчання* іноземної мови, що забезпечує розвиток пізнавальних здібностей учнів через добір змістовно цінного навчального матеріалу, а також сприяє цілеспрямованому сприйманню й осмисленню мовних явищ, що вивчаються, їх творчому трансформуванню у процесі здійснення мовленнєвих дій: від усвідомленого оволодіння дією до автоматизованого її виконання; від формування окремих компонентів до їх об'єднання.

6. *Урахування вікових особливостей учнів старшої школи*, що зумовлює добір спеціальних методичних підходів, форм і засобів для організації іноземомовного спілкування з метою ефективного оволодіння реалізованим у навчальних посібниках змістом елективних курсів відповідно до набутого іноземомовного комунікативного досвіду.

7. *Збалансованого та взаємопов'язаного навчання всіх видів мовленнєвої*

діяльності, що враховує їх спільні психологічні механізми та ґрунтується на використанні максимуму відповідних аналізаторів для досягнення достатнього рівня сформованості у старшокласників умінь і навичок в усному та письмовому профільно спрямованому спілкуванні. Відповідно, у навчальних посібниках мають використовуватись такі види навчальної роботи, котрі сприяють комплексному оволодінню аудіюванням, говорінням, читанням, письмом.

8. *Диференціації та індивідуалізації навчання*, яке відповідно до іншомовних комунікативних намірів старшокласників у межах змісту обраного елективного курсу дає можливість «дійти до кожного учня» з урахуванням їхніх особистісних можливостей і потреб.

9. *Розширення ролі самостійної іншомовної комунікативної діяльності старшокласників*, розвитку їхньої автономії, мотивації, усвідомленого ставлення до організації та результатів навчальної роботи, що різнобічно відбивається на траєкторії їхнього особистісного розвитку. Доцільно в навчальних посібниках активно використовувати види самостійної діяльності, що сприяють розвитку творчих здібностей старшокласників.

10. *Наступності* між усіма ланками системи іншомовної освіти, що передбачає у змісті елективних курсів, закладеному в навчальні посібники, врахування іншомовного досвіду старшокласників, набутого ними в курсі базової освіти, можливість його розширення та поглиблення, а також забезпечення його вдосконалення відповідно до іншомовних комунікативних намірів старшокласників, пов'язаних з їхньою майбутньою професійною діяльністю.

### **2.3. Основні вимоги до структурних компонентів навчальних посібників**

Ефективність навчальної діяльності та результати успішності школярів значною мірою залежать від змісту і структури навчальних посібників, зокрема від дидактично доцільно дібраного навчального матеріалу та методично раціональної його організації в навчальних посібниках. Важливо, щоб зміст посібників і всі їх структурні компоненти узгоджувалися з цілями навчання, віковими особливостями старшокласників, їхніми іншомовними комунікативними потребами. *Основними критеріями* визначення змісту структурних компонентів навчальних посібників (тематичних модулів, параграфів, уроків тощо) є:

1. Цілі та завдання кожного структурного компонента навчальних посібників необхідно розглядати частиною загальної мети навчання профільно зорієнтованого іншомовного спілкування. Вони окреслюють обсяг мовного, мовленнєвого та інформаційного матеріалу, яким повинні оволодіти учні в межах певної теми, і який співвідноситься з вимогами навчальної програми.

2. Види навчальної діяльності, що використовуються у змісті структурних компонентів навчальних посібників, мають бути комунікативно спря-

мованими, надавати учням можливість успішно виконувати навчальні операції та дії, які сприяють оволодінню іншомовним профільно зорієнтованим спілкуванням в усній і письмовій формах і не заперечують використання в навчальних посібниках мовних вправ для кращого засвоєння чи повторення школярами лексичних і граматичних явищ.

3. Структурні компоненти навчальних посібників мають забезпечувати збалансоване оволодіння старшокласниками всіма видами мовленнєвої діяльності (говорінням, аудіюванням, читанням, письмом), де кожний із них є метою навчання і узгоджується із змістом елективних курсів відповідно до вимог навчальної програми. Навчальна діяльність у межах структурних компонентів має забезпечувати паралельне та взаємопов'язане оволодіння школярами усним і писемним мовленням, причому її обсяг і види варіюються залежно від складності змісту матеріалу та труднощів його засвоєння.

4. Види навчальної діяльності, способи і форми їх виконання повинні бути вмотивованими, учні мають усвідомлювати їх потребу та важливість для реалізації власних іншомовних профільно зорієнтованих комунікативних намірів.

5. Зміст структурних компонентів навчальних посібників має містити дидактично доцільно сконструйовану систему вправ і завдань, які сприяють активізації нового навчального матеріалу та формуванню в учнів такого рівня мовних навичок і мовленнєвих умінь, який забезпечує усвідомлене оволодіння способами діяльності, надає можливість набувати досвіду комунікативної поведінки в різних ситуаціях профільно зорієнтованого спілкування. Вибір видів і запропонована ієрархія вправ і завдань мають різнобічно узгоджуватися з метою навчання і бути здатними забезпечувати її успішне виконання, а оптимальний склад системи потрібно визначати шляхом експериментальної перевірки.

6. Усі види вправ і завдань структурних компонентів навчальних посібників повинні бути методично раціонально організовані відповідно до принципів наступності та посильності, які передбачають, що кожний наступний вид забезпечується набутим досвідом учнів, а операції і дії, що виконуються, є складнішими від попередніх.

7. Навчальні посібники елективних курсів повинні містити ефективну систему повторення. У них доцільно презентувати узагальнювальні схеми та таблиці під рубриками «Повторення», які дають учням можливість актуалізувати матеріал, вивчений на попередніх етапах навчання в курсі «іноземна мова», і слугують орієнтовною основою діяльності.

8. До змісту структурних компонентів навчальних посібників необхідно добирати дидактично доцільні ілюстративні матеріали, що виконують дві основні функції: 1) засобу конкретизації змісту тексту, що пропонується для читання; 2) візуального інформаційного середовища для продукування висловлення в усній або в письмовій формах. У зв'язку з цим ілюстратив-

ні матеріали навчальних посібників мають бути чіткими, доступними для адекватного сприймання всіма учнями і не викликати подвійних асоціацій.

9. Види навчальної діяльності, що компонують структурні компоненти навчальних посібників, мають узгоджуватися з принципами доступності, наступності, комунікативності та передбачати виконання школярами дій, спрямованих як на засвоєння мовних аспектів профільно зорієнтованого іншомовного спілкування, так і на становлення та розвиток мовленнєвих умінь у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні, письмі). Кожен структурний компонент може мати різне співвідношення вправ і завдань, які забезпечують оволодіння мовою і мовленням. Воно залежить від мети заняття, складності змісту навчального матеріалу та труднощів його засвоєння.

10. З огляду на те, що головна мета засвоєння змісту елективних курсів з іноземних мов передбачає оволодіння учнями комунікативною діяльністю в усній та письмовій формах, методично доцільно, щоб види навчальної роботи, які мають виконувати учні, були комунікативно спрямованими. Утім це не заперечує використання в структурних компонентах навчальних посібників мовних вправ, які забезпечують засвоєння чи повторення школярами значень лексичних і граматичних одиниць, усвідомлення їх форми та правил застосування (функцій) у мовленні.

11. Необхідно враховувати, що не всі старшокласники на однаковому рівні можуть засвоїти новий навчальний матеріал за одне заняття: для цього їм потрібен різний час, оскільки кожен учень має індивідуальну траєкторію навчання. У зв'язку з цим бажано передбачати в наступних структурних компонентах навчальних посібників актуалізацію й активізацію раніше вивченого матеріалу, який доцільно долучати до змісту текстів для читання, діалогів, різноманітних вправ і завдань.

12. Кожний структурний компонент навчальних посібників розглядається цілісним продуктом, який має не лише певну дидактичну структуру, вибудовану згідно з принципом наступності, а й методично раціональну організацію навчального матеріалу, зокрема завершеність. Види діяльності, які учні мають виконувати під кінець заняття, мають узгоджуватися з метою, визначеною для змісту кожної структурної одиниці навчального посібника. Недоцільно завершувати структурний компонент навчальних посібників мовними вправами, оскільки вони не є пріоритетними видами діяльності за комунікативного підходу до навчання. Пріоритетними мають бути творчі комунікативні завдання: навчально-мовленнєві ситуації, рольові ігри, проєктні роботи тощо.

13. Зміст навчального матеріалу і форми його засвоєння, що пропонуються учням для самостійного використання в домашніх умовах, мають узгоджуватися з їх аналогами, які мали місце на уроці. Домашня самостійна робота, зазвичай, передбачає закріплення вивченого на уроці матеріалу, а

тому недоцільно пропонувати нові види навчальної діяльності або не типові для учнів форми їх виконання. Зміст домашньої роботи може слугувати певним підґрунтям для навчальної діяльності на наступному уроці. Важливо, щоб чітко прогнозувався час, який учні можуть витратити на її виконання.

Запропоновані дидактичні та методичні підходи до побудови змісту структурних компонентів навчальних посібників можна охарактеризувати як універсальні, вони можуть бути використані для конструювання змісту різних за профілем навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов.

#### **2.4. Особливості добору текстів для читання та організація роботи з ними**

Основною одиницею профільного навчання іноземної мови є текст. Добір текстів до навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов здійснюється на основі таких *критеріїв*:

1. *Автентичності*. Автентичні тексти добираються з повсякденної комунікативної практики носіїв мови як зразки реальної комунікації. Вони містять типові найуживаніші мовні та мовленнєві засоби, сприяють розвитку комунікативної культури та соціокультурної освіченості учнів.

2. *Інформативності*. Тексти навчальних посібників слугують для учнів джерелом професійно важливої інформації, забезпечують їх пізнавальну активність. Вони повинні містити нову, із точки зору їхньої майбутньої професійної діяльності, інформацію.

3. *Пізнавальної цінності*. Зміст текстів навчальних посібників елективних курсів повинен бути особистісно-вмотивованим, функціонально-орієнтованим і комунікативним. Він розширює загальнокультурний і соціокультурний кругозір старшокласників, сприяє розвитку їхньої пам'яті та мислення, почуттів, емоцій.

4. *Проблемності*. Тексти мають містити певні проблемні ситуації, для яких учні повинні шукати способи вирішення й обґрунтування їх у процесі виконання запропонованих творчих завдань.

5. *Міжкультурного спрямування*. Через текстовий матеріал навчальних посібників школярі пізнають дійсність країни, мова якої вивчається, засвоюють зразки комунікативної та соціальної поведінки.

6. *Прагматичності тексту*. Мовні та мовленнєві засоби в текстах є типовими, практично значущими і широко вживаними в реальному спілкуванні іноземною мовою.

7. *Функціональності*. Мовні одиниці для продуктивного і рецептивного засвоєння у процесі виконання комунікативних завдань дають можливість усвідомити їх значення в різноманітних профільно зорієнтованих ситуаціях спілкування.

8. *Відповідності змісту текстів віковим особливостям та інтересам учнів*. Тексти навчальних посібників повинні відповідати інтелектуальному

рівневі розвитку старшокласників, бути значущими та цікавими для них, задовольняти їхні пізнавальні потреби.

Автентичність є головною вимогою, що висувається Радою Європи до добору навчальних матеріалів: літературних, фольклорних, образотворчих, музичних творів тощо. Джерелами для добору автентичних текстів можуть слугувати такі засоби інформації: іншомовна преса, телебачення, Інтернет, література, кіно тощо.

Важливу роль відіграють тексти, пов'язані з тематикою елективних курсів, зі спеціалізацією профілю та особливостями майбутньої професії. У зв'язку з цим навчальні посібники елективних курсів мають містити різноманітні тексти, обсяг, зміст і складність яких залежать від виду читання. Доцільно у змісті структурних компонентів навчальних посібників окремо репрезентувати тексти, за якими передбачається навчання різних видів читання: *ознайомлювального* (із розумінням основного змісту тексту); *переглядового/вибіркового* (із метою пошуку необхідної інформації, чи такої, що цікавить учня); *вивчального* (із повним розумінням змісту тексту).

Для *ознайомлювального читання* добираються більші за обсягом тексти, що можуть мати певну кількість незнайомих слів (для старшої школи – до 10,0%), які суттєво не впливають на розуміння основного змісту. Їх значення учні повинні вміти самостійно розкривати без допомоги словника: за словотворчими елементами з уже відомими лексичними одиницями, за співзвучністю зі словами рідної мови, розуміти інтернаціональну лексику, а також визначати значення окремих слів із контексту. Дидактично доцільно, щоб тексти для *ознайомлювального читання* супроводжувались списками незнайомих лексичних одиниць, які в них зустрічаються, із відповідним перекладом або коментарем.

Автентичні тексти для *ознайомлювального читання* повинні містити інформацію про побут, традиції, культуру, історію країни, мова якої вивчається. За видами жанрів вони можуть бути художніми, науково-популярними (статті з газет, журналів), прагматичними (програми телебачення, оголошення, афіші, меню, вівіски, телефонні довідники, плани міст, розклади руху транспорту тощо).

Тексти для *вивчального читання*, порівняно з такими для *ознайомлювального читання*, мають бути меншими за обсягом і можуть містити більшу кількість незнайомих слів, значення яких визначається з допомогою словника.

Матеріалом для *вивчального читання* слугують пізнавальні тексти (не складні автентичні або адаптовані тексти різних жанрів: науково-популярні, публіцистичні, художні, а також тексти прагматичного характеру: інструкції, кулінарні рецепти тощо), що містять значущу для учнів інформацію, мовні та змістові труднощі.

Організація *переглядового/вибіркового читання* потребує добору тематично пов'язаних текстів (декілька оголошень, рецептів, програм телебачен-

ня, інших прагматичних матеріалів), з яких слід обрати ті, що відповідають заданим параметрам пошуку.

У навчальних посібниках елективних курсів перевагу варто надавати текстам для ознайомлювального і переглядового читання. За рахунок детальнішого й глибшого опрацювання іншомовного тексту відбувається розвиток навчально-пізнавальних умінь старшокласників.

Зміст текстів повинен мати певну новизну для читачів, тоді він викликати в них інтерес. За мовним оформленням і репрезентованою в ньому інформацією він має бути доступним і цікавим для учнів старшої школи. Недоцільно добирати тексти, інформація з яких детально відома старшокласникам з інших джерел. Проте це може мати місце, якщо існує об'єктивна навчальна потреба (наприклад, навчити учнів репрезентувати відому інформацію з допомогою іншомовних засобів або в іншому контексті). За таких умов зміст текстів варто розширювати/поглиблювати, щоб у них були наявні певні елементи новизни. Тексти, які містять нову автентичну соціокультурну інформацію, доцільно супроводжувати ілюстраціями, що сприятиме кращому усвідомленню учнями змісту прочитаного.

Окрім текстового компонента, у змісті навчальних посібників елективних курсів значну увагу варто приділяти позатекстовому компоненту: а) апарату організації засвоєння (запитання і завдання); інструктивним матеріалам (пам'ятки, мовленнєві зразки, алгоритми тощо); таблицям; підписам-поясненням до ілюстративного матеріалу; вправам і завданням; б) ілюстративному матеріалу (фотографії, малюнки, плани, картки, схеми); в) апарату орієнтування (структурування змісту, шрифтові виділення тощо). Він має бути дидактично доцільно дібраним і методично раціонально організованим.

Як один із видів навчальної діяльності доцільно розвивати вміння *письмового перекладу* автентичних і професійно-орієнтованих текстів з іноземної мови на українську та навпаки.

Навчальні посібники повинні містити двомовні словники з тематичною лексикою, глосарії з поясненням окремих базових термінів, які використовуються в текстах для читання.

Охарактеризовані особливості текстів для читання, що добираються до змісту навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов, можуть бути використані авторами відповідно до цілей і завдань кожного конкретного елективного курсу.



### **3. ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОВОЛОДІННЯ ЗМІСТОМ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Сучасна компетентнісна парадигма шкільної іншомовної освіти зорієнтована на таку організацію навчання, котра забезпечує комунікативно-діяльнісний характер процесу оволодіння іноземною мовою в інтеграції з міжкультурним спрямуванням його змісту. Цей підхід зумовлений процесами глобалізації міжнародних контактів, де іноземній мові належить роль важливого засобу спілкування. У зв'язку з цим посилення культурологічного контексту змісту навчання є соціально і педагогічно доцільною тенденцією розвитку іншомовної освіти у старших класах як на базовому загальноосвітньому, так і профільному рівнях. Зазначена стратегія розвитку змісту навчання іншомовного спілкування може бути успішно реалізована в навчальних посібниках елективних курсів за умови переосмислення й оновлення методів, форм і засобів навчання.

#### **3.1. Компетентнісний підхід до навчання іноземних мов у змісті навчальних посібників**

Компетентнісний підхід до навчання доцільно розглядати відповідно до цілей навчання та таких особливостей: а) добору й організації змісту навчання; б) вибору та використання навчальних технологій; в) організації навчального процесу; г) форм і видів контролю результатів навчання. Важливо аналізувати ці положення через контекст особливостей побудови змісту навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи.

*Цілі навчання.* Основними ознаками цієї позиції є особливості цілепокладання, його спрямованість на практичне оволодіння іншомовним спілкуванням згідно із змістом елективних курсів, а також на формування в учнів якостей і здатності вирішувати власні освітні проблеми з використанням критичної рефлексії, пов'язаної насамперед із удосконаленням іншомовних здібностей і мовленнєвого досвіду протягом життя відповідно до власних комунікативних потреб.

*Особливості добору й організації змісту навчання іноземної мови* зумовлюються як цілями, так і тематикою іншомовного спілкування, передбаченою змістом навчальних посібників елективних курсів. Тематика має враховувати метапредметні категорії, пов'язані з організаційними, інформаційно-пізнавальними, комунікативними видами навчальної діяльності, спрямованими на засвоєння мовних аспектів спілкування і механізмів іншомовної комунікації в усному та письмовому мовленні, на оволодіння особливостями комунікативної поведінки, прийнятої у країні, мова якої вивчається, на дотримання соціокультурних норм вироблення стратегій, що забезпечують успішність комунікативної взаємодії.

*Особливості вибору та використання навчальних технологій у змісті посібників елективних курсів з іноземних мов* залежать від тенденцій роз-

витку сучасної шкільної іншомовної освіти, а саме: а) комунікативного спрямування процесу навчання; б) діяльнісної технології навчання; в) особистісно орієнтованої парадигми процесу навчання; г) культурологічного спрямування навчальної діяльності. Визначені для використання в навчальному процесі навчальні технології мають сприяти успішному оволодінню учнями діями, спрямованими на отримання іншомовного досвіду спілкування в усній та письмовій формах відповідно до змісту елективного курсу, який неможливий без засвоєння мовних одиниць і механізмів оперування ними у практичній іншомовній діяльності. А це означає, що методи, форми і види навчальної роботи, запропоновані навчальними посібниками, повинні оптимально забезпечувати ефективні способи та форми пред'явлення й активізації дібраних мовних і мовленнєвих одиниць та давати змогу здійснювати контроль/ самоконтроль навчальних досягнень учнів.

*Особливості організації навчального процесу.* Передбачається, що навчання іншомовного спілкування за змістом елективного курсу тісно пов'язане з оволодінням учнями певними аспектами культури країни, мова якої вивчається (соціокультурний, соціолінгвістичний, лінгвокраїнознавчий аспекти). У зв'язку з цим увесь процес навчання набуває форми діалогу культур (чужомовної та рідної), який здійснюється засобами іноземної мови. Такий підхід забезпечується спеціальними видами і формами іншомовної навчальної діяльності, серед яких визначальне місце належить комунікативним завданням, зокрема інтерактивним технологіям спілкування.

*Особливості форм і видів контролю результатів навчання* спрямовані на використання у змісті навчальних посібників такого підходу до оцінювання іншомовних навчальних досягнень учнів, який передбачає пріоритетними види і форми контролю не стільки рівня сформованості мовних (лексичних, граматичних) навичок учнів (хоч і вони є об'єктом контролю), скільки рівня набутих іншомовних умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: говорінні, аудіюванні, читанні, письмі. При цьому не залишається поза увагою загальнонавчальний досвід старшокласників, який дає їм можливість доцільно користуватися невербальними засобами спілкування, самостійно здійснювати діяльність для забезпечення власних потреб спілкування іноземною мовою.

Переконливим показником доцільності змісту навчання, побудованого на засадах компетентнісної парадигми, є *здатність учнів цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані вміння й навички, набутий досвід, світоглядні цінності та переконання з активною творчою самостійною пошуково-дослідницькою діяльністю* у процесі добору й використання мовних засобів та інформаційного змісту для продукування власних усних і письмових висловлювань у межах тематики елективних курсів, а також для ідентифікації чужих висловлювань під час їх сприймання. Йдеться про здатність змісту навчальних посібників сприяти розвитку в учнів рефлексивних здібностей, зокрема, оцінювати власні якості як мовної особистості і як

суб'єкта навчальної діяльності, що передбачає засвоєння не тільки певного іншомовного досвіду в межах елективного курсу, але й стратегій, які дають можливість успішно його набувати і коригувати відповідно до потреб майбутньої професійної діяльності.

### **3.2. Комунікативно-діяльнісна технологія оволодіння змістом елективних курсів**

Тенденція розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти, зорієнтована на компетентнісний характер навчальної діяльності, зумовила активізацію деяких підходів до навчання та оцінювання його результатів. Серед них провідне місце належить комунікативно-діяльнісному підходу, який потребує особливої організації різних аспектів освітнього процесу. Об'єктом навчання він визначає формування здібностей висловлювати комунікативні наміри, а також навчання змістового програмування тексту. Такий підхід особливо актуальний для учнів старшої школи, які вже оволоділи певним навчальним досвідом, і їм характерна й цікава профільна зорієнтованість їхніх навчальних дій, пов'язаних із майбутньою професією. Визначення навчання іншомовного спілкування практичною метою оволодіння іноземною мовою у старшій профільній школі, зокрема в межах змісту елективних курсів, забезпечує широкі можливості для виконання освітніх, розвивальних і виховних цілей. Цього можна досягти, якщо дотримуватися певних **умов** щодо побудови змісту навчальних посібників як основних засобів оволодіння елективним курсом, а саме:

- здійснити добір мовного і мовленнєвого матеріалу відповідно до комунікативних потреб та його раціональне структурування у змісті навчальних посібників;
- визначити комплекс навчальних дій, якими повинні оволодіти школярі під час набуття досвіду комунікативної взаємодії відповідно до особливостей змісту елективних курсів;
- провести дидактично доцільний добір вправ і завдань як засобів оволодіння мовними операціями і мовленнєвими діями, що забезпечують виконання комунікативних намірів учнів у межах змісту елективних курсів;
- визначити список навчальних стратегій, якими повинні вміти самостійно керуватись старшокласники для досягнення ефективної організації своєї навчальної діяльності та її раціоналізації у процесі оволодіння профільно зорієнтованим іншомовним спілкуванням;
- визначити види і форми навчальної діяльності, що характерні процесу реальної комунікації в різних соціальних умовах мовленнєвої взаємодії відповідно до особливостей змісту елективних курсів;
- скласти список навчально-мовленнєвих ситуацій як засобів навчання, які орієнтують учнів на дотримання відповідної комунікативної поведінки під час спілкування в різних соціально-комунікативних умовах відповідно до змісту елективних курсів;

- окреслити оптимальний обсяг тематичної інформації та ефективних видів і форм діяльності для навчання учнів спілкування у формі діалогу культур.

Комунікативно-діяльнісна технологія, що слугує науково-теоретичним підґрунтям для добору й організації змісту навчальних посібників, має сприяти засвоєнню тематичної інформації відповідно до змісту елективних курсів, а також набуттю досвіду доцільного її використання в мовленнєвій діяльності. Навчально-комунікативні дії, що виконують учні з метою оволодіння змістом елективних курсів, паралельно сприяють удосконаленню інших загальнокомунікативних дій, характерних будь-якій іншомовній мовленнєвій взаємодії.

### **3.3. Культурологічне спрямування навчально-пізнавальної діяльності у змісті навчальних посібників**

Культурологічно спрямоване навчання іноземних мов у межах елективних курсів має сформувані в учнів такі **комунікативні здібності**: а) адекватно реагувати на мовленнєві та немовленнєві коди свого іншомовного співрозмовника; б) орієнтуватися в міжкультурній ситуації під час спілкування, антиципіювати можливі культурологічні перешкоди та долати труднощі, пов'язані з ними; в) долати міжкультурні непорозуміння та конфліктні ситуації під час спілкування у формі «діалогу культур»; г) порівнювати значення культурологічних процесів і явищ у різних культурах (чужій і своїй); г) толерантно ставитися до іншої культури, поважаючи її особливості, навіть якщо вони відрізняються від власної національної культури, чи суперечать їй; д) адекватно добирати для спілкування лексичні одиниці з національно-культурним компонентом відповідно до умов комунікації та розпізнавати їх в усному та письмовому мовленні (лінгвокраїнознавчі знання); е) адекватно використовувати вербальні культурологічні знання в ситуаціях міжкультурного іншомовного спілкування, зокрема враховувати його мету і соціальні обставини, у тому числі особливості (соціальний статус, професію, вік тощо) партнера/партнерів по спілкуванню; є) прогнозувати можливу мовленнєву та немовленнєву поведінку співрозмовника і вміти адекватно поводити себе у вербальному та поведінковому аспектах.

Культурологічна спрямованість змісту іншомовної освіти у старшій школі насамперед проявляється в організації спілкування у формі діалогу культур. У зв'язку з цим зміст навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов має бути зорієнтований на порівняння аспектів життя у країнах, мова яких вивчається, з тими, що характерні для України. Інформація, з якою учні ознайомлюються під час оволодіння іншомовним спілкуванням у межах кожної теми, слугує підґрунтям для організації мовленнєвої взаємодії між ними в різних формах: у парах, у групах із різним кількісним наповненням. Така особливість організації навчання вмотивує роботу старшокласників, забезпечує зростання їхньої зацікавленості до виконання кому-

нікативної діяльності, і на цій основі сприяє підвищенню її ефективності та результативності. Вона ознайомлює учнів із фактами, особливостями життя й поведінки чужого народу, з особливими прийомами використання мови в умовах певного соціального середовища, формує готовність до іншомовного спілкування, упевненість у своїх комунікативних можливостях, прагнення до активної навчальної роботи з метою вдосконалення рівня власної іншомовної та культурної освіченості. Саме ці положення доцільно визначити пріоритетними науково-теоретичними засадами для добору змісту навчання, реалізованого в навчальних посібниках елективних курсів з іноземних мов для старшої школи.

### **3.4. Використання інтерактивних технологій у змісті навчальних посібників**

Інтерактивне навчання – такий вид діяльності, що передбачає взаємодію учня з навчальним середовищем, яке слугує джерелом засвоюваного ним досвіду. За такої форми організації процесу навчання школярі стають його повноправними учасниками. Функція вчителя зводиться, в основному, до стимулювання їх самостійно здійснювати пошук шляхів досягнення визначених цілей. При цьому активність учнів стає пріоритетною, а завдання педагога полягає у створенні ефективних дидактичних і методичних умов для прояву їхньої ініціативи. Сутність такого навчання полягає в максимальній передачі ініціативи учіння самому учневі, а також в наданні пріоритетів різним формам групового навчання у співпраці.

Інтерактивна форма навчальної роботи переконливо ілюструє особливості комунікативно-діяльнісного підходу до оволодіння іноземною мовою. Особливо це характерно старшій школі, де учні володіють достатнім рівнем навчального досвіду, який дає їм можливість на належному рівні виконувати творчі види діяльності, властиві реальним соціально-комунікативним умовам іншомовного спілкування. У шкільній іншомовній освіті інтерактивне навчання можна асоціювати з розвитком критичного мислення як конструктивної інтелектуальної діяльності школярів під час організації та здійснення мовленнєвої взаємодії.

Найуживанішими інтерактивними видами діяльності є навчання у співпраці, проектна і ситуативно-спрямована діяльність, робота з мовним портфелем (портфоліо).

**Навчання у співпраці** (*cooperative learning*) – це спільне дослідження, у результаті якого школярі працюють разом, колективно конструюють і продукують нові знання, а не споживають їх в готовому вигляді. Самостійна освітня діяльність учнів є одним із принципів такого навчання. Педагог є повноцінним учасником навчального процесу, у деяких випадках він залучається старшокласниками в ролі консультанта, помічника.

Метод навчання у співпраці відповідає особистісно орієнтованому підходу, оскільки передбачає рефлексію, вибірковість, відповідальність, авто-

номність учня, а відтак – його постійну самоосвіту і саморозвиток. В основі методу лежить діяльнісний підхід, бо спільна діяльність є його суттю. Мета навчання – це не предметні знання, а компетентності: не лише комунікативна, а всі в комплексі.

Навчання у співпраці передбачає використання прийомів, зумовлених спільною логікою пізнавальної та організаційної діяльності учнів, яка дає можливість виконувати певне завдання, залучаючи для цього самостійні дії кожного учасника групової роботи, і по його завершенню обов'язково презентувати отримані результати.

**Проектна діяльність** – це одна із форм навчання у співпраці. Якщо вважати метод проектів педагогічною технологією, то їй має бути притаманна сукупність дослідницьких, пошукових і проблемних методів, які є творчими за своєю сутністю. У навчанні іноземних мов проектну діяльність доцільно розглядати як *модельовання соціальної та комунікативної взаємодії учнів у малих групах*.

В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних, творчих інтересів учнів та їхнього критичного мислення, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Цей метод завжди орієнтований на самостійну діяльність школярів – індивідуальну, парну, групову, котру вони виконують протягом певного відрізка часу.

Характерною особливістю цієї технології є спрямування діяльності на особистість школяра, а тому її науковим підґрунтям слугує особистісно орієнтований підхід до навчання. Проектна діяльність сприяє також реалізації диференційованого підходу (вид завдання чи способи його виконання узгоджуються з психологічними та навчальними можливостями школярів), підвищує активність учнів і забезпечує їхню самостійність. Ідея взаємної діяльності школярів у групі, де учасники беруть на себе як індивідуальну, так і колективну відповідальність за виконання навчальних завдань, допомагають один одному, сприяють успіхам кожного члена групи, своєрідно вирізняє цю технологію серед інших. На відміну від фронтальної чи індивідуальної роботи, в умовах якої учень є автономним суб'єктом навчальної діяльності, відповідаючи тільки за себе – за свої успіхи й невдачі, проектна технологія створює умови для взаємодії та співпраці в системі «учень–учитель–група» і для актуалізації колективного суб'єкта процесу навчання.

Під час виконання старшокласниками навчальних дій відбувається невимушене запам'ятовування мовного матеріалу, умотивовується й набуває прагматичного спрямування діяльність, пов'язана з іншомовним спілкуванням, учні використовують іноземну мову як засіб мовленнєвої та соціальної взаємодії з однокласниками у процесі планування, підготовки та підведення підсумків спільної навчальної діяльності. Важлива умова застосування цієї педагогічної технології – готовність школярів до її виконання: насамперед, наявність інтересу до проблеми, що пропонується для обговорення, і чітке усвідомлення її сутності.

**Ситуативне спрямування навчання.** Характерною особливістю комунікативно-діяльнісного підходу до навчання іноземних мов є те, що він передбачає формування в учнів уміння використовувати мову в реальних умовах спілкування з метою досягнення порозуміння комунікантів. Ефективним засобом, який забезпечує виконання цих цілей, є *навчально-мовленнєві ситуації*, основне завдання яких полягає в передбаченні реальних мовленнєвих обставин, у яких можуть опинитися учні, і в такий спосіб готувати їх до спілкування в них. Тематика спілкування, яка може бути представлена у змісті навчальних посібників елективних курсів, визначається програмою, а серед ситуативних завдань для навчання говоріння і письма мають бути передбачені такі, що спонукають отримати або надати інформацію, пояснити, описати, розповісти, довести, порівняти, переконати, оцінити тощо.

Навчально-мовленнєва ситуація характеризується як *сукупність обставин, у яких здійснюється спілкування, як система мовленнєвих і немовленнєвих умов, необхідних і достатніх для здійснення мовленнєвої дії*. У сучасній методиці ситуативно-спрямоване навчання розглядається як форма реалізації комунікативного методу. У зв'язку з цим доцільно всю навчальну діяльність, передбачену змістом посібників елективних курсів, зорієнтувати на можливість використання старшокласниками мовленнєвих ситуацій не тільки як засобів активізації нового навчального матеріалу, але й як механізму породження мовленнєвої взаємодії між комунікантами в межах змісту елективних курсів.

Навчально-мовленнєві ситуації дають можливість моделювати акти спілкування в навчальному процесі під час формування навичок і вмінь аудіювання, говоріння, читання й письма: вони визначають не тільки зміст комунікації, але й її структуру, вибір мовних засобів, темп висловлювання тощо. Цей вид навчальної діяльності сприяє усвідомленому формуванню мотивів мовленнєвої взаємодії, дозволяє враховувати особливості партнера/ партнерів у спілкуванні (мовлення – як усне, так і письмове – завжди має певного адресата, тобто на когось спрямоване), ураховує умови, в яких здійснюється ця взаємодія тощо. Такий комплекс особливостей навчально-мовленнєвих ситуацій формує в учнів під час занять досвід виконувати не тільки певні дії, зумовлені темою спілкування, але й використовувати для цього відповідні засоби, адекватно здійснювати поведінкові дії, характерні носіям мови в різноманітних видах реальної життєдіяльності.

Зазвичай, процес навчання іншомовного спілкування зорієнтовується на виконання двох функцій: *навчальної* та *комунікативної*, а тому діяльність, у якій застосовуються мовленнєві ситуації, можна розглядати як певну модель реального спілкування. Ситуативний підхід до організації навчання іншомовного спілкування в усній і письмовій формах, реалізований у навчальних посібниках, дасть можливість успішно виконати цілі, передбачені змістом елективних курсів з іноземних мов.

Рекомендованим педагогічним технологіям навчання в межах змісту елективних курсів можуть бути характерні такі *особливості*:

- профільно-ситуативне спрямування процесу навчання, зокрема розширення рольового репертуару спілкування;
- активне використання проектної методики та інших інтерактивних методів навчання;
- робота з мовним портфелем (портфоліо);
- широке залучення прагматичних матеріалів із різноманітних соціальних сфер;
- активне використання різних видів читання (ознайомлювальне, вчальне, переглядове, пошукове);
- систематична робота з аудіо-/відеоматеріалами;
- активне залучення пошуково-дослідницької діяльності, зокрема різних видів роботи з Інтернет-ресурсами;
- розширення ролі самостійної роботи школярів, зумовленої їхньою творчою діяльністю, пов'язаною з іноземною мовою: переклад, творчі письмові роботи, участь у різних (у тому числі міжнародних) проектах тощо.

Пропоновані педагогічні технології навчання іншомовного спілкування в межах змісту елективних курсів проявляються у процесі комунікативної діяльності, коли учні не тільки отримують певні прагматично спрямовані знання, але й виконують систему навчальних дій, які забезпечують оволодіння цими знаннями у практичній діяльності. Лише за умови, коли *кожен учень особисто братиме участь у виконанні навчально-комунікативних дій, усвідомить способи їх здійснення і функціональне призначення в комплексі з іншими діями*, він зможе набути досвід мовленнєвої взаємодії в усній і письмовій формах.



#### **4. ЗМІСТ І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Засадами для вибору тематики спілкування до навчальних посібників елективних курсів слугують потреби і мотиви старших школярів у відповідній сфері, у якій здійснюється навчання. У тематику елективних курсів до особистісної, публічної та освітньої сфер спілкування додається професійно орієнтована сфера. Визначення тем здійснюється згідно з критеріями комунікативної цінності (потреби) для усного й писемного спілкування, освітньої та виховної значущості, доступності й відповідності навчальному та життєвому досвіду, інтересам і віку школярів. Вибір тематики елективних курсів було здійснено на основі результатів проведеного анкетування старшокласників і вчителів іноземних мов восьми регіонів України.

Рекомендований перелік елективних курсів з іноземних мов для учнів 10–11-х класів профільної школи, які створюються на засадах цієї Концепції: «Культура і мистецтво Великої Британії», «Англійська мова для ділового спілкування», «Завітайте до України», «Країнознавство: Іспанія, Латинська Америка», «Німецькомовні країни», «Моя Франція».

##### **4.1. Культура і мистецтво Великої Британії – Culture and Art of Great Britain (англійська мова)**

Доцільність конструювання змісту навчального посібника елективного курсу «Культура і мистецтво Великої Британії» обумовлюється потребою розвитку в учнів 10–11-х класів профільної школи ЗНЗ пізнавального інтересу до культури країни, мова якої вивчається, посилення в них мотивації до вивчення англійської мови, розширення їхнього кругозору. Курс покликаний через знайомство з культурою і мистецтвом Великої Британії сприяти підвищенню культурного рівня старшокласників водночас із удосконаленням іншомовних навичок і вмій. Інтеграція в єдиному комплексі даних географічного, історичного, економічного, культурного і соціологічного характеру про культуру і мистецтво Великої Британії сприяє формуванню сучасного соціокультурного портрету країни, мова якої вивчається, що є неодмінною умовою для адекватного володіння іноземною (англійською) мовою як засобом спілкування.

Зміст навчального посібника має розширити і поглибити зміст базового підручника з іноземної мови із зазначеної проблематики; забезпечити досягнення учнями старших класів освітнього рівня, адекватного суспільним запитам і потребам самих школярів; ефективніше сприяти формуванню їхніх ключових і предметних компетентностей; посилити соціокультурний контекст змісту навчання іноземної мови.

**Мета** створення навчального посібника елективного курсу «Культура і мистецтво Великої Британії» – сприяти формуванню в учнів 10–11-х класів профільної школи ЗНЗ соціокультурної компетентності на основі вивчення та аналізу інформації з різних джерел про країни Великої Британії в зіставленні з українськими реаліями.

Для досягнення зазначеної мети необхідно реалізувати такі **завдання**:

- розширити і поглибити лінгвокраїнознавчі знання учнів старших класів, які обрали іноземну мову профільним предметом, у галузі культури і мистецтва Великої Британії (зокрема, сфокусувати їхню увагу на особливостях живопису, літератури, архітектури, музики, театру країн Великої Британії – Англії, Шотландії, Уельсу);

- охарактеризувати традиції та звичаї культурно-історичного життя Великої Британії в порівнянні з українськими реаліями;

- поглибити у школярів уміння й навички комунікативної компетентності (мовленнєвої, лінгвістичної, соціокультурної та загальнонавчальної);

- сприяти задоволенню пізнавальних інтересів старшокласників у країнознавчому і культурознавчому пізнанні світу та комунікативних потреб у міжкультурному спілкуванні;

- розвивати білінгвальні вміння старшокласників представляти культуру своєї країни в англомовному середовищі;

- готувати старшокласників до складання зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови через різноманітні тематичні тексти, творчі завдання і вправи.

Зміст навчального посібника елективного курсу «Культура і мистецтво Великої Британії» розраховано на два роки навчання в 10–11-х класах профільної школи (по дві години на тиждень). Таким чином, на освоєння курсу відводиться 144 години (72 год. на рік).

Передбачається, що навчальний посібник матиме модульну структуру і складатиметься з десяти тематичних модулів, у кожному з яких заплановано від трьох до п'яти тем. Орієнтовний перелік **тематичних модулів і тем**:

**I. Велика Британія та її культура (Great Britain and its Culture):** Країни Великої Британії. Британська культура (розуміння культури та її компоненти). Британська символіка і національна пам'ять. Британська монархія. Народна принцеса (Діана).

**II. Мови і література країн Великої Британії (Languages and Literature of Great Britain):** Коротка історія англійської мови. Британська англійська мова й американська англійська. Мови країн Британії. Діалекти. Літературні жанри та їх представники. Сучасні письменники і поети країн Великої Британії. Всесвітньовідомі британські легенди.

**III. Музична Британія (Musical Britain):** Музичні стилі та його представники. Група «Бітлз». Відомі сучасні музиканти, співаки, музичні групи. Музичні фестивалі. Шотландська волинка.

**IV. Портрет сучасного британця (Portrait of Modern Britons):** Дім британця. Улюблені заняття, відпочинок. Клуби і паби – гордість нації. Національна кухня. Чай як невід'ємна частина життя британців. Етикет. Манери за столом. Роль релігії і віри в житті британця.

**V. Освіта у Великій Британії (Education in Great Britain):** Типи навчальних закладів. Предмети, що вивчаються. Престижні університети і відомі коледжі Британії. Найбільші бібліотеки університетів і Британії. Учені та винахідники, які прославили країну.

**VI. Мистецтво та його творці (Art and its Creator):** Живопис (види і жанри). Відомі художники минулого і сьогодення, їхні твори. Образотворче, декоративно-прикладне, вітражне і плакатне мистецтво. Особливість британського садово-паркового мистецтва. Знамениті музеї, картинні галереї, виставки. Королівська Академія Мистецтв. Музей воскових фігур мадам Тюссо. Мистецтво театру і кіно.

**VII. Національні свята і традиції (National Holidays and Traditions):** Традиційні британські свята. Різдвяні і новорічні традиції. Історія вітальних листівок. Національні свята і традиції Англії, Шотландії, Уельсу. Національні костюми. Національні символи країн.

**VIII. Життя британської молоді (Life of British Youth):** Портрет сучасної британської молоді. Молодіжні організації Британії, їх роль. Сучасні молодіжні субкультури. Проблеми британської молоді.

**IX. Засоби масової інформації як носії британської культури (Mass Media as Transmitters of British Culture):** Популярні британські газети. Відомі телевізійні канали і радіостанції. Реклама, гонитва за «гарячими» новинами.

**X. Спорт і дозвілля (Sport and Leisure):** Національні види спорту (футбол, гольф, крикет). Відомі спортсмени країни. Уїмблдон – незвичайний тенісний клуб. Олімпійські ігри в Лондоні (2012). Активний відпочинок (рафтинг, каякінг тощо).

Після засвоєння змісту навчального посібника старшокласники **повинні знати**: соціокультурні особливості країни, мова якої вивчається; лексику, терміни й основні поняття, пов'язані з тематикою курсу; імена відомих письменників, художників, музикантів Великої Британії; головні музеї, бібліотеки, картинні галереї. Вони **повинні вміти**: використовувати знання про країну, мова якої вивчається, під час побудови власних висловлювань; брати участь у бесідах у межах країнознавчої тематики, що вивчається, із різних аспектів національної культури; використовувати одержані знання, беручи участь у різних заходах, присвячених Великій Британії; уміти порівнювати і проводити аналогії, узагальнення при порівнянні фактів, явищ культури, подій у культурному житті Великої Британії і України; здійснювати пошук необхідної інформації, використовуючи енциклопедії, словники, каталоги і буклети, навчальну літературу, газетно-журнальні матеріали, а також ресурси Інтернету; збирати, систематизувати та інтерпретувати інформацію у процесі читання, аудіювання, говоріння та письма; складати план, тези прослуханого або прочитаного тексту; виконувати культурознавчі і культурологічні проекти (у т.ч. з використанням інформаційних технологій) і брати участь в усіх презентаціях цих проєктів.

## **4.2. Англійська мова для ділового спілкування – English for Business Communication (англійська мова)**

Зміст навчального посібника елективного курсу «Англійська мова для ділового спілкування» спрямований на розвиток здібностей старшокласників використовувати англійську мову як засіб освіти і самоосвіти у сфері ділової англійської мови, а також на задоволення їхніх пізнавальних інтересів у діловому спілкуванні та на підвищення рівня практичного володіння іноземною мовою.

**Основною метою** конструювання змісту навчального посібника є сприяння розвитку в старшокласників практичних умінь використовувати англійську мову у сфері професійного спілкування, а також як засіб отримання нових знань.

Досягнення зазначеної мети потребує реалізації таких **завдань**:

- розширення і поглиблення тематики іншомовної підготовки учнів старшої школи з орієнтацією на найпоширеніші сфери ділового спілкування;
- ознайомлення учнів з основами ділового спілкування в усних і письмових формах;
- розширення лексичного запасу старшокласників відповідно до обраних тем і формування навичок і вмінь їх продуктивного використання в усній та письмовій формах;
- розширення спектру комунікативних ситуацій і завдань, типових для професійної сфери та ділового спілкування;
- збільшення обсягу соціокультурних знань про норми, правила етикету, дотримання яких необхідне у процесі спілкування з іноземними діловими партнерами;
- розвиток соціокультурної компетентності, а саме вміння брати участь у міжкультурній комунікації відповідно до норм, прийнятих у діловому світі;
- стимулювання самостійної роботи з додатковими джерелами інформації, у тому числі з мережею Інтернет;
- сприяння професійному самовизначенню старшокласників.

Орієнтовний перелік тематичних модулів і тем:

**I. Світ професій (The World of Jobs):** Професії, популярні в Україні та за кордоном. Особливості організації трудової діяльності в зарубіжних країнах.

**II. Працевлаштування (Applying for a Job):** Оформлення документів для працевлаштування: резюме та супровідний лист. Співбесіда з роботодавцем.

**III. Структура компанії (Structure of a Company):** Структурні підрозділи компанії. Основні посади. Повноваження працівників.

**IV. Телефонна розмова (Telephone Conversation):** Телефонний етикет. Правила етикету ділової телефонної розмови.

**V. Презентації (Presentations):** Підготовка та проведення презентацій. Правила мовленнєвої поведінки, яких необхідно дотримуватися доповідачам.

**VI. Дрес-код (Dress Code):** Поняття дрес-коду. Тенденції у сфері «етикету одягу». Доцільність дрес-коду в різних сферах діяльності.

**VII. Ділові зустрічі (Business Meetings):** Правила спілкування із зарубіжними колегами: лінгвокультурні аспекти ведення бізнесу в міжнародному середовищі. Типи приміщень для проведення бізнес зустрічей. Порядок денний. Повноваження учасників ділових зустрічей.

**VIII. Поселення у готелі (At the Hotel):** Замовлення та бронювання готельного номера. Інтер'єр готельного номера. Правила поведінки в готелі.

**IX. Ділові поїздки за кордон (Business Trip Abroad):** Аеропорт і авіаперельоти. Проходження митного контролю. Прибуття в іншу країну.

**X. Реклама (Advertising):** Основні види реклами. Рекламування товарів і послуг (телебачення, радіо, Інтернет, друкована реклама та зовнішня реклама). Триюки/хитрощі рекламного бізнесу.

**XI. Ділові листи (Business Correspondence):** Ділові листи, їх класифікація. Правила оформлення ділової кореспонденції.

Зміст навчального посібника зорієнтований на вдосконалення вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності. Після завершення роботи над ним учні **повинні:**

1) навчитися аргументовано висловлювати свою думку, обговорювати проблемні питання та пропонувати конструктивні шляхи їх вирішення, брати участь у співбесіді з потенційним роботодавцем, спілкуватись іноземною мовою у телефонному режимі, виступати публічно (презентувати матеріали), обговорювати питання, пов'язані зі сферою ділового спілкування;

2) удосконалити вміння сприймати на слух автентичні аудіо/ відеоповідомлення у сфері ділової комунікації з розумінням основної ідеї, вибірковим виділенням інформації та повним розумінням змісту аудіо/відео повідомлення;

3) оволодіти різними стратегіями читання автентичних текстів: ознайомлювальним, вивчальним і переглядовим;

4) навчитися заповнювати анкети та писати основні види ділових листів, готувати резюме, заяву про прийом на роботу, рекламне оголошення,

оформляти ділову кореспонденцію з дотриманням норм ділового етикету.

### **4.3. Завітайте до України – Welcome to Ukraine (англійська мова)**

Підготовку навчального посібника елективного курсу з англійської мови «Завітайте до України» обумовлено компетентнісною парадигмою навчання іноземної мови учнів старшої (профільної) школи, які здатні всебічно представляти свою країну в міжнародному співтоваристві.

**Мета** створення навчального посібника – сприяння вдосконаленню іншомовної комунікативної компетентності старшокласників, поглибленню та розширенню змісту шкільної програми із зазначеної проблематики, розвитку ключових і предметних компетентностей, посиленню культуроз-

навчого, краєзнавчого, країнознавчого і соціокультурного аспектів змісту навчання іноземної мови засобом діалогу культур.

Для досягнення зазначеної мети потрібно реалізувати такі **завдання**:

- стимулювати інтерес школярів до рідного краю, його історії, культури, традицій, видатних особистостей, які зробили значний внесок у становлення і розвиток міста/села/регіону;
- допомогти старшокласникам набути певний досвід роботи з різноманітними джерелами інформації;
- сприяти підвищенню результативності навчальної праці та рівня іншомовної підготовки учнів старшої школи;
- забезпечити процес формування навичок користування методами і прийомами наукового пізнання (бесіда, спостереження, анкетування тощо).

Зміст навчального посібника реалізується в таких **тематичних модулях і темах**:

**I. Україна і світ (Ukraine and the World):** Україна – географічний центр Європи. Україна в символах. Українська діаспора.

**II. Регіони України (Regions of Ukraine):** Серце України – Полтавщина. Наддніпрянщина – Шевченківський край. Архаїчне Полісся. Мальовнича Слобожанщина. Краса України – Поділля. Сонячний південь України. Розмаїті та величні Карпати. Вишукана Галичина.

**III. Населення України (Population of Ukraine):** Етноси України. Особливості національного характеру (гостинність, завбачливість, працьовитість, терпеливість, сімейність, прагнення до національної ідентичності тощо). Українська родина (житло, побут, виховання, сімейні цінності, взаємовідносини в родині).

**IV. Гордість країни (персоналії) (Pride of the Country (Personnel):** Постаті української історії (князі, гетьмани українського козацтва, поети, письменники, художники, скульптори, громадські та культурні діячі тощо). Особистості сучасності.

**V. Життя пересічного українця (Lifestyle of an Ordinary Ukrainian):** Образ сучасного українця (спосіб життя, інтереси, захоплення, ідеали, прагнення, сподівання, плани на майбутнє). Українські звичаї та традиції (свята, традиційні ремесла і мистецтва, вірування, вбрання, гумор). Національна кухня (щоденні та святкові обрядові страви, регіональні страви).

**VI. Туристична Україна (Touring in Ukraine):** Міста і місця, які варто відвідати. Історична Україна. Невідома Україна. Дива України. Язик до Києва доведе (інструкції для туристів).

**VII. Мій рідний край (My Native Land):** Моє рідне місто/село (історія, розташування, люди, пам'ятки). Завітайте до нас тому що.... (Проект).

Після завершення роботи з навчальним посібником учні **повинні**:

1) уміти обговорювати явища соціокультурного розвитку країн світу й України; висловлювати й обґрунтовувати власне ставлення до позиції ін-

ших; давати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям; розпитувати з метою уточнення отриманої інформації для надання необхідних відповідей співрозмовнику; обґрунтовувати свою позицію, точку зору;

2) сприймати на слух автентичні аудіо/відеоповідомлення іноземною мовою з теми і розуміти основну ідею прослуханого тексту з вибіркоvim виділенням інформації та повним розумінням змісту; розуміти співрозмовника, аналізувати, узагальнювати й оцінювати отриману від нього інформацію;

3) використовувати різні види читання (вивчальне, ознайомлювальне, переглядове /вибіркове) і джерела інформації (Інтернет, архівні джерела, пресу, художню, історико-культурознавчу та докуметальну літературу);

4) описувати, аналізувати, порівнювати, обґрунтовувати факти, події та явища економічного, суспільного, соціального, історичного та культурного життя України і зарубіжних країн; писати твори, есе, реферати; готувати проекти, доповіді; складати таблиці, графіки, хронологічні та тематичні схеми; створювати презентації, портфоліо, комікси тощо.

#### **4.4. Країнознавство: Іспанія і Латинська Америка – *Bienvenidos a España y América Latina* (іспанська мова)**

Тенденція розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти передбачає створення ефективних умов для оволодіння іноземною мовою у взаємозв'язку з культурою народу, носія цієї мови. Це зумовлює перегляд підходів до організації навчання іншомовного спілкування як важливого засобу порозуміння різних націй і народів.

Соціальними передумовами для ефективного впровадження в сучасну шкільну практику принципу взаємопов'язаного навчання мови і культури слугують зміни, що відбуваються на світовій арені, зокрема активізація міжнародних контактів у різноманітних сферах життя, а у зв'язку з цим – мобільність громадян на теренах світового простору. Такий стан розвитку життєдіяльності сучасної світової спільноти зумовлює дещо переглянути зміст навчання іноземної мови в середній школі, адаптувавши його до потреб сьогодення.

Елективний курс «Країнознавство: Іспанія і Латинська Америка» («*Bienvenidos a España y América Latina*») передбачає розширення і поглиблення досвіду учнів спілкування іспанською мовою в межах тем країнознавчої сфери, збагачення діапазону їхніх знань про іспаномовний світ, удосконалення вмінь і навичок творчої, пошукової, дослідницької та самостійної діяльності.

Зміст зазначеного елективного курсу, викладений у відповідному навчальному посібнику, має надати учням можливість певною мірою задовольнити їхні пізнавальні інтереси, умотивувати діяльність, спрямовану на досконаліше засвоєння іспанської мови і культури народів іспаномовного світу, стимулювати активний розвиток комунікативних намірів щодо рівня володіння мовою і культурою відповідно до їхніх майбутніх професійних потреб.

**Мета** конструювання змісту навчального посібника полягає у сприянні подальшому розвитку в учнів старшої школи іспаномовної комунікативної компетентності засобами змісту курсу.

Для досягнення зазначеної мети слід реалізувати такі **завдання**:

- задовольнити пізнавальні інтереси старшокласників щодо змісту профільного курсу, розширити і поглибити їхні культурологічні знання з різних сфер життєдіяльності народів іспаномовного світу;

- умотивувувати навчальну діяльність учнів із метою вдосконалення їхнього іспаномовного спілкування;

- сприяти подальшому розвитку ключових і предметних компетентностей старшокласників, забезпечити комплексну реалізацію комунікативної, розвивальної, виховної та освітньої цілей навчання;

- сприяти організації навчання спілкування старшокласників відповідно до змісту елективного курсу у формі діалогу культур, що передбачає розвиток здібностей усвідомленого порівняння особливостей своєї і чужої культур, висловлення власного ставлення до різноманітних об'єктів спілкування, обґрунтування власної точки зору, уміння підтримувати дискусію, надавати переконливі аргументи тощо.

Зміст навчального посібника елективного курсу розраховано на дві тижневі години, які відводяться старшокласникам на його засвоєння впродовж навчання в 10-му і 11-му класах.

Навчальний посібник, як основний засіб оволодіння змістом елективного курсу, складається із двох розділів: «**Descubre España**» (10-й клас) і «**Descubre América Latina**» (11-й клас). Розділи посібника структуровано на тематичні підрозділи, а вони, у свою чергу, – на уроки/параграфи.

Зміст навчального посібника охоплює такі **розділи і теми**:

**I. Познайомимся з Іспанією (Descubre España):** Іспанія на географічній карті світу. Визначні історичні та культурні місця Іспанії. Відомі постаті Іспанії. Розмаїття сучасної Іспанії. Образи туристичної Іспанії. Молодь сучасної Іспанії. Засоби масової інформації.

**II. Познайомимся з Латинською Америкою (Descubre América Latina):** Латинська Америка на географічній карті світу. Визначні історичні та культурні місця Латинської Америки. Відомі постаті Латинської Америки. Розмаїття сучасної Латинської Америки. Образи туристичної Латинської Америки. Молодь сучасної Латинської Америки. Засоби масової інформації.

Навчальний посібник створюється на засадах компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, особистісного, профільно орієнтованого і культурологічного підходів. У його змісті враховано іншомовний комунікативний і країнознавчий досвід старшокласників, набутий ними під час навчання в 1–9-х класах.

Тематика, мовні та мовленнєві засоби, тексти для читання, позатекстові матеріали, система вправ і завдань, використані в посібнику, зумовлені ко-



мунікативними намірами та інтересами старшокласників, їхніми віковими можливостями. Вони спрямовані на забезпечення процесу навчання як своєрідної моделі організації спілкування у формі діалогу культур.

#### **4.5. Німецькомовні країни – Deutschsprachige Länder (німецька мова)**

Навчальний посібник елективного курсу «Німецькомовні країни» призначено для учнів 10–11-х класів профільної школи, які бажають розширити свої знання про країни, мову яких вивчають, і розрахований на 72 години для кожного класу. Він не дублює змісту Державного стандарту в галузі іноземних мов, а містить знання, що викликають професійний і пізнавальний інтерес в учнів. Його зміст дозволяє розширити знання учнів про культуру, історію, реалії та традиції країн, мова яких вивчається, долучає школярів до діалогу культур, допомагає усвідомити роль рідної мови і культури в порівнянні з культурою інших народів.

**Мета** створення навчального посібника елективного курсу полягає у сприянні подальшому розвитку іншомовної комунікативної компетентності старшокласників у всіх її складниках: мовній, мовленнєвій, соціокультурній, загальнонавчальній шляхом залучення їх до культури народів – носіїв німецької мови.

Досягнення мети потребує реалізації таких **завдань**:

- збагачення старшокласників знаннями про історико-культурний розвиток німецькомовних країн, історичну пам'ять і культурний спадок їх народів, спосіб життя в сучасному німецькомовному суспільстві;
- розширення загальнокультурного кругозору учнів у сфері країнознавства;
- розвиток умінь співставляти рідну і німецькомовні культури німецькою мовою та білінгвальних умінь представляти свою країну в німецькомовному середовищі;
- сприяння актуалізації міжпредметних знань і вмінь під час вивчення елективного курсу;
- розвиток умінь орієнтуватися в повсякденному мовному оточенні і здобувати інформацію з різних джерел;
- виховання культури інтелектуальної праці, толерантного ставлення до інших народів і культур;
- збагачення уявлень учнів про етику спілкування в німецькомовному середовищі з носіями мови;
- розвиток умінь використовувати німецьку мову як засіб навчання і самоосвіти під час вивчення інших культур.

Навчальний посібник елективного курсу «Німецькомовні країни» складається з дев'яти тематичних модулів, кожен з яких містить кілька підтем. Тематику представлено таким чином, щоб викликати інтерес старшокласників до подальшого вивчення німецької мови, оскільки тут враховано передбачувані профільні інтереси майбутніх філологів, педагогів, істориків,

географів, політологів, економістів, соціологів, дослідників тощо. Кожен тематичний модуль включає тексти з певної тематики, новий лексичний і граматичний матеріал, вправи на закріплення мовного матеріалу і контроль розуміння прочитаного або прослуханого, креативні завдання, проектні роботи тощо.

Орієнтовний перелік **тематичних модулів і тем** прогнозованого навчального посібника:

**I. Пізнавальне про Німеччину (Wissenswertes über Deutschland):** Ландшафтні образи Німеччини. Німеччина в цифрах і фактах. Дві німецькі держави. Берлінська стіна. Об'єднання Німеччини. Федеральні землі. Берлін – столиця об'єднаної Німеччини. Великі міста. Робота і життєві стандарти. Зайнятість і ринок праці. Промисловість.

**II. Школа й освіта (Schule und Ausbildung):** Система освіти Німеччини. Критичні погляди на освіту. Престижні вищі навчальні заклади. Правила прийому до ВНЗ. Найпрестижніші професії. Відомі вчені і винахідники.

**III. Культура (Kultur):** Література: історія і сучасність. Архітектура й образотворче мистецтво. Музеї, галереї, колекції. Театр, музика, кіно.

**IV. Сучасна Німеччина (Deutschland aktuell):** Економіка і промисловість. Торгівля. Сільське господарство. Проблеми сучасного суспільства. Молодь. Проблеми навколишнього середовища. Транспорт. Традиційні ЗМІ. Нові і новітні ЗМІ.

**V. Повсякденне життя Німеччини (Deutscher Alltag):** Захоплення і вільний час. Відпустка. Громадські заклади. Медицина і здоров'я. Здоровий спосіб життя. Спорт. Домогосподарство. Гроші. Магазили і покупки. Мода. Національна кухня. Національні свята і традиції.

**VI. Австрія – країна в серці Європи (Österreich – ein Land im Herzen Europas):** Геополітичний портрет країни на Дунаї. Політика і суспільство. Федеральні землі Австрії. Місця для відпочинку. Центр країни – Відень. Великі міста. Культурне життя Австрії: література, музика, театр, кіно, образотворче мистецтво. Визначні постаті Австрії.

**VII. Різноманітна Швейцарія (Die vielseitige Schweiz):** Сучасна Швейцарія. Кантони. Ландшафти. Столиця, великі міста. Розмаїття культурного життя. Звичаї, свята, традиції. Національна кухня. Відомі швейцарці.

**VIII. Велике Герцогство Люксембург (Großherzogtum Luxemburg):** Регіони країни. Клімат. Населення. Столиця та її околиці. Великі міста. Театральне і музичне життя країни. Кіно. Мистецтво Люксембурга: музеї, замки, архітектура. Повсякдення Люксембурга: спорт, відпочинок, покупки, організація вільного часу для дітей.

**IX. Що ми знаємо про Ліхтенштейн? (Was wissen wir über Lichtenstein?):** Рельєф. Водні ресурси. Клімат. Населення. Політична структура. Столиця Вадуц – центр культури. Великі міста. Культурне життя: музеї, галереї, театри, фестивалі. Житло, вільний час, ЗМІ. Національні свята і традиції. Національна кухня.

Передбачається, що після завершення роботи з навчальним посібником учні **оволодіють**: технікою швидкого й ефективного читання; різними способами конспектування; реферуванням та редагуванням сучасних автентичних матеріалів; умінням аналізувати і критично осмислювати авторський текст; навичками співставлення кількох джерел інформації і вмінням робити власні висновки; технікою усної та письмової презентації проекту, доповіді, статті залежно від висунутих вимог; досвідом розроблення і виконання проєктів, соціологічних досліджень, опитувальників різного характеру; досвідом проведення дискусій, навчальних конференцій, круглих столів, анкетування, опитування щодо суспільної думки тощо. Школярі **розвинути** **уміння**: систематизувати і поглиблювати знання про німецькомовні країни на основі вивченого матеріалу; оперувати набутими країнознавчими знаннями у процесі побудови власних висловлювань; збирати, систематизувати та інтерпретувати культурознавчу інформацію, використовуючи різноманітну інформаційно-довідкову літературу (зокрема, файли Інтернету та електронну довідкову літературу), газетно-журнальні матеріали, художню літературу і використовувати їх під час виконання культурознавчих проєктів; обробляти інформацію і проводити порівняльний аналіз вивченого країнознавчого матеріалу: проводити аналогії, знаходити протиставлення і робити узагальнення під час порівняння фактів, явищ культури й науки, подій у культурному житті німецькомовних країн і України; представляти свою країну і визначні пам'ятки німецькомовних країн в умовах міжкультурного спілкування.

#### **4.6. Моя Франція – Ma France (французька мова)**

Зміст пропонованого навчального посібника елективного курсу «Моя Франція» покликаний через знайомство учнів із країною, мова якої вивчається, сприяти всебічному їхньому розвитку, підвищенню культурного рівня водночас із удосконаленням іншомовних навичок і вмінь.

**Мета підготовки навчального посібника** – сприяти подальшому розвитку в учнів іншомовної комунікативної компетентності засобами змісту елективного курсу.

Для досягнення зазначеної мети необхідна реалізація таких **завдань**:

- удосконалення комунікативно-пізнавальних умінь, спрямованих на систематизацію, розширення та поглиблення країнознавчих і лінгвокраїнознавчих знань про Францію в порівнянні з Україною;
- виховання толерантного ставлення до іншої культури;
- удосконалення вміння адекватно будувати мовленнєву і немовленнєву поведінку з урахуванням профільно-орієнтованих ситуацій спілкування, у тому числі, у межах міжкультурної взаємодії;
- розширення лінгвістичного, філологічного, країнознавчого і загально-го кругозору старшокласників;
- розвиток й удосконалення вмінь учнів з усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, аудіювання, письма.

Зміст навчального посібника елективного курсу призначено для учнів 10–11-х класів профільної школи, які бажають розширити свої знання про країну, мову якої вивчають. Він розрахований на 72 години для кожного класу (2 год. на тиждень). Курс складається із 12 тематичних модулів, у кожному з яких заплановано по 3 теми.

Орієнтовний перелік *тематичних модулів і тем*:

**I. Географія Франції (La géographie de la France):** Географічне розташування, територія, рельєф. Гори, річки, клімат. Адміністративна система.

**II. Населення Франції (La population de la France):** Демографічна ситуація. Молодь Франції. Французи та їхні традиції.

**III. Французька мова і Франкофонія (La langue française et la francophonie):** Мовні джерела. Франкомовний простір. Використання французької мови в міжнародних організаціях.

**IV. Культура Франції (La culture de la France):** Французьке кіно і театр. Музичне життя Франції. Засоби масової інформації.

**V. Прогулянка Парижем (La promenade de Paris):** Історія міста. Визначні місця Парижа. Інтелектуальний, діловий, художній Париж.

**VI. Визначні люди Франції (Les hommes connus de la France):** Письменники, художники. Музиканти, співаки. Державні діячі.

**VII. Спортивне життя Франції (La vie sportive en France):** Відомі спортсмени країни. Історичні події із життя спорту. Всесвітні спортивні змагання, що проводяться у Франції.

**VIII. Французька кухня (La cuisine française):** Французькі національні страви. Вина – особлива гордість французів. Найвідоміші шеф-кухарі країни.

**IX. Освіта і наука Франції (L'éducation et la sciences de la France):** Освіта Франції. Наукові досягнення. Відомі французькі вчені.

**X. Засоби масової інформації (Les médias):** Телебачення і радіомовлення. Газети і журнали. Інтернет-ресурси.

**XI. Свята і вихідні дні у Франції (Les fêtes et et les jours de repos en France):** Свята і фестивалі. Особливості вихідних днів. Традиції відзначення свят.

**XII. Французько-українська співпраця (La coopération Français-Ukrainien):** Економічна сфера. Культурна сфера. Наукова сфера.

Після завершення роботи над навчальним посібником старшокласники **повинні вміти**: розуміти на слух основний зміст висловлювань носіїв мови у стандартних ситуаціях спілкування; розповідати про реалії країни, мова якої вивчається, і своєї країни, їх географію, історію, культуру, мистецтво, визначні місця, знаменитих людей і досягнення науки й техніки; робити короткі та розгорнуті повідомлення в межах вивчених тем, давати оцінку прочитаному, робити порівняльний аналіз побаченого й почутого; брати участь у дискусіях у процесі обговорення культурних аспектів життя на-

родів Франції й України; виконувати завдання відповідно до пропонованого виду читання (вивчального, ознайомлювального, переглядового); брати участь у проектній діяльності та проведенні навчально-дослідницької роботи, створюючи країнознавчі проекти для усних презентацій з використанням мультимедійних технологій.

## **5. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ**

Реалізація Концепції навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов повинна забезпечити:

- досягнення учнями старшої школи рівня іншомовної підготовки, який відповідає міжнародним вимогам;
- неперервність і наступність в іншомовній освіті;
- формування активної життєвої позиції у старшокласників, у тому числі як суб'єктів міжкультурної взаємодії;
- створення навчальних посібників елективних курсів, що відповідають вимогам нового соціального замовлення;
- внесення необхідних змін до чинної нормативної та навчально-методичної документації, що стосується навчання іноземних мов у старшій школі.

Зміст **Концепції навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів 10–11 класів профільної школи** підготували наукові співробітники відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України:

***Редько Валерій Григорович***, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник, завідувач відділу;

***Полонська Тамара Костянтинівна***, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

***Пасічник Олександр Сергійович***, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник;

***Долинський Євген Володимирович***, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник;

***Басай Надія Пилипівна***, науковий співробітник;

***Басай Олег Вікторович***, науковий співробітник;

***Алексеєнко Ірина Вікторівна***, молодший науковий співробітник.